

Economie anders bekeken

Wie vervuult wat?

Een "Heidens Convent", zo noemde de sekretaris van het CNV, Westerlaken, het monsterverbond tussen Van Lede en Stekelenburg over de milieubescherming. Heidens, omdat de christelijke organisaties al zo'n verbond kenden. Het was voor velen een verrassing. We leven weliswaar in het turbo-tijdperk, maar uitgerekend het VNO en de FNV vallen niet op door een turbo-aanpak. Vanwaar deze ondoordachte (want onbediscussieerde) stap?

Als we bij de geschiedenis te rade gaan, zien we dat de vakbeweging altijd bij de problemen van de ondernemers betrokken werd als het ondernemersdom in het nauw gedreven was. Dat gebeurde bijvoorbeeld in de eerste wereldoorlog, toen de vakbeweging uitgenodigd werd zitting te nemen in het Koninklijk Nationaal Steuncomité. Dat gebeurde na de tweede wereldoorlog onder de kreet "gezamenlijk de schouders eronder" wederom.

Het loopt uit de hand

Maar, zo kunnen we ons afvragen, heeft de milieuproblematiek de ondernemers weer zo sterk in het nauw gedreven? Inderdaad, daar ziet het naar uit.

De milieuproblematiek loopt namelijk behoorlijk uit de hand. De aanwijsbare probleemgevallen beginnen afmetingen aan te nemen die financieel onbeheersbaar blijken. Neem het geval Budelco in de brabantse Kempen. De Kempen hebben de twijfelachtige eer de grootste bodemverontreiniging van ons land te herbergen. Een gebied van 350 vierkante kilometer met 75.000 bewoners bevat zwaar verontreinigde grond. De zinkproductie is hiervoor verantwoordelijk.

Op het terrein van één van de grootste vervuilers, de zinkfabriek Budelco in Budel, liggen ook nog eens 200.000 ton giftige sintels en een grote hoeveelheid chemies afval, waarvoor nog een oplossing moet worden gevonden (de Volkskrant 9 november 1988). In 1974 werd het productieproces van Budelco veranderd. De afvalstof, onder andere cadmium, die toen het terrein zwaar vervuilde, kan doorspoelen naar het waterwingebied van de plaats Weert. Voor de afval van het nieuwe procédé, jarosiet, bestaat nog geen oplossing. En dus ligt deze nog in bekens opgeslagen. Budelco is via Billiton een kleindochter van Shell. Een hele streek die aangetast is. En zo zijn er meer: Lekkerkerk, Alphen aan de Rijn, de Volgermeerpolder, aangevuld met verzuring van de bossen. Voeg daarbij internationale problemen als aantasting van de ozonlaag en het zogenaamde broeikaseffect. Inderdaad, het loopt uit de hand.

Paniek en gescheld

Terwijl de problemen zich in het verleden opstapelden, werden ze door de ondernemers hooghartig genegeerd. Hun ideologie luidde: de consumenten willen onze producten en dus zijn zij verantwoordelijk. Milieu-activisten (bijvoorbeeld de Greenpeace-activisten, die een afvoerleiding van radioactief water bij Windscale afsloten) werden vaak gekriminaliseerd. En dus ontwikkelde zich buiten het ondernemersdom om het algemeen aanvaarde principe: *de vervuiler betaalt*.

Inmiddels gaat de afbraak zó snel dat ook kapitalisten, die er hun werk van maken winst te maximaliseren, er niet meer omheen kunnen. De verschijnselen van afbraak komen ook het tuinhokje van de president van de Nederlandse Bank, om maar eens iemand te noemen, door. In die zin diskrimineert het neveneffect van de productie niet meer zoals vroeger, toen de arbeiderswijken hiervan in het algemeen de overlast te dragen kregen.

Er moest wat gedaan worden, hetgeen geschiedde. Bijvoorbeeld, subsidie op auto's met katalysator. Kruideniersmaatregelen van Winsemius, vergeleken met de ideeën en plannen waarmee Nijpels nu voor de dag komt. Dat het milieu bij de ondernemers een item werd, was dus niet zo verwonderlijk. Wat nu echter frappeert is de mate waarin en de wijze waarop. Zo'n monsterverbond is al een historisch gebeuren. Maar dit wordt ook nog eens begeleid door paniekerig en onbeheerst gedrag in de boezem van de regering en de ondernemers. Want zo mogen we dat gedrag wel omschrijven, als minister Braks van Landbouw de milieuplannen van Nijpels "wild en irreëel" noemt (de Volkskrant 20 januari 1989). Of als Lubbers en De Koning Nijpels verwijten een flodderig stuk (bedoeld is het Nationaal Milieubeleidsplan, NMP) geschreven te hebben. Of toen Nijpels in de "Bende van Zeven" (Braks, Smit-Kroes, De Korte, Lubbers, De Koning, Ruding en Nijpels zelf) de oren gewassen kreeg, waarbij het er "van dik hout zaagt men planken" aan toe ging (de Volkskrant 19 januari 1989). Zo plegen de leden van het kabinet normaliter niet met elkaar om te gaan. En dat valt op.

Problemen niet meer te ontkennen

Bij de ondernemers hetzelfde onbeheerste gedrag. De grote chemiebedrijven, die zich vooral in het VNO roeren, rolden over Kamminga heen, de oud-voorzitter van de VVD, thans voorzitter van het KNOV (kleinbedrijf). Het leek hem namelijk reëel en wenselijk dat nederlandse bedrijven een hoger percentage milieulasten zouden moeten akseptereren, vergeleken met hun Europese kollegabedrijven.

"Kamminga geeft centen van ander aan milieu", smaalde het grootbedrijf (Het Financieele Dagblad 12 januari 1989). Verwarring alom.

Zoals gezegd roeren Shell, Akzo en DSM zich in het VNO. Het VNO bevindt zich op dezelfde golflengte als minister De Korte: subsidies aan bedrijven voor gemaakte milieukosten terwille van de concurrentiepositie. Ruding daarentegen wil niets van subsidies weten. Hij schaarde zich graag achter het 'moedige' pleidooi van Kamminga. Lubbers, afkomstig uit een werkgeversnest, heeft haast vanzelfsprekend het oog laten vallen op de arbeidslonen. De werkn(e)me(st)ers zouden volgens hem maar een 'schijffe welvaart' moeten afstaan. En intussen dendert Nijpels voort door een prijskaartje te hangen aan zijn NMP, te weten 4,5 miljard gulden voor de periode 1990-1994, waarvan 3 miljard uit de algemene middelen. Dit betekent overigens, dat hij er voor gekozen heeft het principe "de vervuiler betaalt" om te zetten in "wij met z'n allen". En de verdeling hiervan is op zich weer stof voor conflict. "Bezuinigingen bij diverse departementen", zeggen de topambtenaren van verschillende ministeries, vermeld in de zogenaamde Centraal Economische Commissie (CEC). Winsemius en Ginjaar, die doende zijn het VVD-verkiezingsprogramma te schrijven, laten hun oog speciaal op één departement vallen: Volkshuisvesting. Ruding wil het, zoals gezegd, bij het bedrijfsleven zelf halen, maar met 'bedrijfsleven' bedoelt hij ook de werkn(e)me(st)ers. En dus komt Ruding dicht bij het standpunt van Lubbers.

Verwarring, conflicten en meningsverschillen. Verklaarbaar, want een genegeerd probleem wordt thans in volle

omvang manifest en ontziet ook het privé-domein van de kapitalisten niet meer.

Milleuschadeclaim

Maar is dat een afdoende verklaring voor het pakt tussen VNO en FNV? Zit het ondernemersdom dan werkelijk zó in het nauw? Dat zou wel eens kunnen, want er komt nog meer op de ondernemers aanstormen, speciaal op de chemiebedrijven. Naar aanleiding van de milieuramp in het Italiaanse Seveso, waarbij slechts 2 kilo vrijgekomen dioxine een hele streek onbewoonbaar en talloze slachtoffers maakte, heeft de EEG richtlijnen opgesteld waaraan chemische bedrijven moeten voldoen. In ons land gaat het om vierenzeventig met name genoemde bedrijven. De richtlijnen betreffen in hoofdzaak informatieverschaffing aan omwonenden en de gemeentelijke overheid. Na verscheidene terechthoudingen door de EEG kan Nederland het niet nog eens maken de deadline van 8 juli 1989 te overschrijden. Het betekent dat vanaf 8 juli de publieke opinie zich op basis van door het bedrijf zelf verschaft informatie kan bezighouden met de productieprocessen en de daaraan verbonden gevaren. En die publieke opinie zou zich wel eens tegen de chemiebedrijven kunnen keren. Deze datum nu, lijkt in de meeste gemeenten niet haalbaar, onder meer omdat een aantal bedrijven de hiervoor benodigde komputersmodellen te duur vindt (de Volkskrant 19 januari 1989). Maar in dat geval krijgen ze het wel met de EEG aan de stok.

Nog meer indruk heeft wellicht de veroordeling van Shell-Oil in de Verenigde Staten gemaakt. De schoonmaakkosten van het terrein rond een fabriek van pesticiden in de buurt van Denver-Colorado bedroegen één miljard dollar, indien dit als een soort jurisprudentie overwaait naar Europa, is er alle reden om paniekerig te worden en naarstig te zoeken naar afwentelingsmogelijkheden voor het principe "de vervuiler betaalt". Shell-Oil had deze afwenteling op ordentelijk kapitalistische manier geregeld. Het bedrijf had zich namelijk verzekerd tegen milieuschadeclaims. De rechterlijke uitspraak draaide nu juist om de vraag of de verzekeringsmaatschappijen moesten uitkeren. Deze (250) maatschappijen weigerden echter. Ze kenden het kapitalistische klappen van de zweep even goed als Shell. Hun motivering luidde: Shell wist dat ze met haar productie (tussen 1947 en 1982) de grond zwaar vervuilde. De rechter stelde de verzekeringsmaatschappijen op 12 oktober 1987 in het gelijk.

Als dit voor Europa inderdaad jurisprudentie wordt, is afwenteling via de verzekering geblokkeerd. En op kosten van wie zal de grond in de Kempen dan

weer schoongemaakt moeten worden? In ieder geval gaat het om gigantiese bedragen.

Wij met zijn allen

De chemische industrie moet dus of verregaande maatregelen treffen in de productie met maatschappij-schokkende effecten, of gigantiese bedragen lospeuteren met eveneens maatschappij-schokkende effecten. In dit soort omstandigheden, zo leert de geschiedenis, betreft het ondernemersdom de arbeidersbeweging weer bij zijn problemen. Deze keer onder het motto: het VNO is uit de loopgraven gekomen, is over de tegenstellingen heengestapt naar de onderkenning van gezamenlijke punten met de FNV. Dat kan nu weer volgens de nieuwe inzichten in de ondernemerswereld. "Een belangrijke les", zo kunnen we in het 'milieu'katern van Het Financieele Dagblad van 16 december 1988 lezen, "die gelukkig steeds duidelijker getrokken wordt is, dat milieu en economie niet de natuurlijke vijanden van elkaar zijn, waarvoor ze in het verleden wel zijn versleten. (...) De aanpak van het milieu wordt nu niet meer verlamd door een fundamentele strijdvraag rond een nieuwe economische orde." Daar is de aap uit de mouw. Volgens de ondernemersideologie is het milieuprobleem binnen het kapitalisme oplosbaar. En dus hoeft de vakbeweging niet objectief noodzakelijk aan de andere kant van de scheidslijn te staan. Mobilisatie derhalve van alle krachten en de gezamenlijke schouders eronder, 'wij met z'n allen'. Ben benieuwd naar datgene wat Stekelenburg van de geschiedenis heeft geleerd.

Wim Boerboom
(medewerker Katholieke Universiteit
Brabant)